

BIOGRAM NAUKOWY KSIĘDZA BISKUPA PROFESORA JULIANA WOJTKOWSKIEGO

Julian Andrzej Antoni Wojtkowski urodził się dnia 31 stycznia 1927 roku w Poznaniu w rodzinie polskiej i katolickiej¹. Jego rodzicami byli: FILONIA Maria Stanisław (1895-1967), nauczycielka pochodząca z miasta Łodzi oraz Andrzej Wojtkowski (1891-1975), urodzony w Jeziorze Wielkopolskim, historyk, profesor uniwersytetu oraz poseł na Sejm w latach 1952-1956. Oprócz syna Juliana, Andrzej i FILONIA Wojtkowscy cieszyli się posiadaniem trzech córek: Marii (ur. 1925), Teresy (1932-1985) oraz Róży (ur. 1933). Przed drugą wojną światową Julian Wojtkowski ukończył w Poznaniu szkołę podstawową. Dnia 8 listopada 1939 r. rodzina Wojtkowskich została zmuszona przez okupantów do opuszczenia zajmowanego mieszkania na poznańskiej starówce i osadzona w obozie przy ulicy Głównej. Dnia 30 listopada nastąpiło stamtąd zbiorowe wysiedlenie transportem kolejowym do Ostrowca Świętokrzyskiego. Dnia 28 maja 1940 roku państwo Wojtkowscy wraz z dziećmi przenieśli się do Sichowa w powiecie stopnickim². W tej miejscowości znajdowała się książęca posiadłość Krzysztofa i Zofii Radziwiłłów. Oni to udzielili gościny nie tylko rodzinie Wojtkowskich, ale również kilku profesorom Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Od dnia 1 lutego 1941 roku kilkunastoletni Julian podjął pracę biurową w sichowskiej dyrekcji folwarków, aby w ten sposób uniknąć wyjazdu na przymusowe roboty do Niemiec. Jednocześnie zdobywał wykształcenie w zakresie szkoły średniej. Efektem nauki była mała matura uzyskana przed

¹ Informację dotyczącą rodziny ks. biskupa J. Wojtkowskiego znajdujemy przede wszystkim w: Bp Julian Wojtkowski: Na styku dziejów zbawienia z historią Wielkopolski. Andrzej Wojtkowski (1891-1975), W: Byli wśród nas, t. 2. pod red. ks. Feliksa Leonorta. Poznań, Księgarnia Św. Wojciecha. Maszynopis złożony do druku, ss. 1-25. Zob. także: R. Bender: Profesor Andrzej Wojtkowski, *Biuletyn Informacyjny KUL*, Lublin 1972, nr 1, s. 41-45; Tenże: Profesor Doktor Andrzej Wojtkowski, *Roczniki Humanistyczne XX* (1972), z. 2, s. 5-7; J. Ziółek: Bibliografia prac Andrzeja Wojtkowskiego za lata 1916-1971, *Roczniki Humanistyczne XX* (1972), z. 2, s. 9-32; Z. Wielgosz: Wojtkowski Andrzej, *Wielkopolski Słownik Biograficzny*, Poznań — Warszawa 1983, s. 837-838; Bp J. Wojtkowski: Sylwetka abdyntenta i działacza trzeźwościowego. Andrzej Wojtkowski, *Trzeźwymi Bądźcie* (1984), nr 3, s. 31-32; A. Wojtkowski: Głos w sejmowej dyskusji. Sprawozdanie stenograficzne z VIII sesji Sejmu PRL w dniach 23-28 IV 1956 r., Warszawa 1956, *Trzeźwymi Bądźcie* (1984), nr 3, s. 33, 40.

² Bp Julian Wojtkowski: Najpiękniejsze lata życia. Ks. Konstanty Michalski CM (1940-1944), *Nasza Przyszłość*, Kraków 1981, t. 56, s. 83-91.

tajną komisją egzaminacyjną w Staszowie. Niewątpliwie ogromny wpływ na Juliana Wojtkowskiego wywarł jego kilkuletni kontakt z ociemniałym profesorem i byłym rektorem UJ, wybitnym mediewistą księdzem Konstantym Michalskim³. Julian był ministrem Profesora, uczniem, lektorem, opiekunem i codziennym towarzyszem. Być może właśnie ten kontakt stanowi jeden z głównych „kluczy” dla zrozumienia osobowości późniejszego profesora *Hosianum* i Biskupa.

Jesienią 1944 roku Julian Wojtkowski podjął naukę w liceum matematyczno-fizycznym w Lublinie. W roku 1947, po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie, deklarując wolę pozostania księdzem diecezji warmińskiej. Rektorem seminarium był wówczas ks. dr Tomasz Wilczyński, późniejszy biskup Warmii (bez tytułu jednak biskupa warmińskiego) w latach 1956-65. Dnia 25 czerwca 1950 roku diakon Julian Wojtkowski otrzymał święcenia kapłańskie w katedrze lubelskiej, których udzielił mu biskup lubelski prof. dr hab. Piotr Kałwa. Po święceniach ks. Julian Wojtkowski odbywał studia specjalistyczne na Wydziale Teologicznym KUL w ramach sekcji teologii dogmatycznej w latach 1950/51 — 1951/52. Dnia 24 czerwca 1952 roku uzyskał stopień magistra i licencjat z teologii po złożeniu egzaminu i napisaniu pracy pod kierunkiem ks. prof. Mieczysława Żywczyńskiego pod tytułem: *Język kazań i śpiewu kościelnego w diecezji warmińskiej około połowy XIX wieku*. Następnie przygotował rozprawę doktorską na seminarium ks. prof. Antoniego Słomkowskiego. Ponieważ jego promotor, a jednocześnie rektor KUL został dnia 1 IV 1952 roku uwięziony, w ramach represji reżimu stalinowskiego wobec katolickiego uniwersytetu, dlatego z konieczności opiekę nad pracą przejął ks. prof. Bogusław Waczyński SJ. Stopień doktora teologii dogmatycznej zdobył ks. Julian Wojtkowski dnia 19 marca 1953 roku na podstawie pracy: *Wiara w Niepokalaną Poczęcie Najświętszej Maryi Panny w Polsce do wieku XV. Studium dogmatyczne średniowiecznych zabytków liturgicznych*. Recenzentami rozprawy byli: ks. prof. Mieczysław Żywczyński KUL oraz ks. prof. Marian Rechowicz KUL⁴.

Dnia 8 czerwca 1968 roku ks. dr Julian Wojtkowski, jako pierwszy od chwili likwidacji Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim habilitował się w Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. Wydział

³ Piękne świadectwo o szlachetnej postawie rodziców biskupa Juliana Wojtkowskiego daje Jadwiga Popiel: „P.P. Wojtkowscy zajmowali mieszkanie w domu dawnego zarządu, w którym mieściła się kaplica... Ksiądz Rektor (Konstanty Michalski) przeniósł się do uprzejmie przez nich odstąpionego pokoju. Podjęli się oni również bardzo ofiarnie utrzymania Księży Rektora i opieki nad nim. W „Kronice” wspomina on z wdzięcznością ich życzliwość oraz rolę jaką odegrali w staraniach o zachowanie i rozwój kaplicy”. Jadwiga Popiel: Wspomnienie o księdzu rektorze Konstantym Michalskim jako tło do „Kroniki Kaplicy Sichowskiej”, *Nasza Przyszłość* t. 56, Kraków 1981, s. 78.

⁴ Pisana z zakresu historii dogmatu rozprawa doktorska ks. J. Wojtkowskiego figuruje zarówno w wykazie prac z historii Kościoła, jak i w zestawieniu rozpraw z teologii dogmatycznej. Ze względów formalnych jej promotorem był historyk Kościoła ks. prof. Mieczysław Żywczyński, ponieważ po uwięzieniu profesora teologii dogmatycznej ks. prof. Antoniego Słomkowskiego — właściwego promotora rozprawy — sekcja teologii dogmatycznej KUL pozostała bez samodzielnego pracownika nauki. Zob.: Z. Zieliński: Historia Kościoła na Wydziale Teologicznym KUL 1918-1968, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* XV (1968), z. 5, s. 42; C. S. Napórkowski: Pięćdziesięciolecie teologii dogmatycznej na KUL, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* XV (1968), z. 2, s. 83.

stał się instytucją poza uniwersytecką, niezależną, kościelną, pozostając jednak spadkobiercą i kontynuatorem tradycji teologicznych uniwersytetu krakowskiego. Rozprawa habilitacyjna, z zakresu teologii dogmatycznej i historii dogmatów — w takim też zakresie przyznano habilitację — nosząca tytuł *Studia historyczno-dogmatyczne nad przedmiotem kultu Matki Boskiej w Polsce wieków XI-XV* nie doczekała się na razie publikacji książkowej. Drukowano ją jednak partiami w *Studiach Warmińskich* (T. I, II, III). Recenzentami studium byli: ks. prof. Eugeniusz Florkowski z Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie, ks. prof. Marian Rechowicz z KUL oraz ks. prof. Antoni Słomkowski, emerytowany profesor KUL⁵.

Papież Paweł VI powołał ks. dra hab. Juliana Wojtkowskiego do pełnienia posługi biskupiej. Został on konsekrowany przez prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego dnia 22 sierpnia 1969 roku w Warszawie. Od tamą pełni zadania biskupa pomocniczego w diecezji warmińskiej⁶.

Po przeprowadzeniu odpowiednich etapów przewodu kwalifikacyjnego Wielki Kanclerz Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie kardynał Franciszek Macharski podpisał w dniu 8 maja 1987 roku nominację, dającą ks. biskupowi Julianowi Wojtkowskiemu tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego na Wydziale Teologicznym PAT.

II

Po ukończeniu studiów specjalistycznych, dnia 1 września 1952 roku, ks. licencjat Julian Wojtkowski został mianowany przez ówczesnego rządcę diecezji warmińskiej ks. infułata Wojciecha Zinka wykładowcą teologii dogmatycznej w Warmińskim Seminarium Duchownym *Hosianum* w Olsztynie⁷. Jednak w latach 1952-54 nie prowadził on zajęć ze swego przedmiotu. Zlecono mu natomiast wykłady z logiki, teorii poznania, metafizyki, teodycei, etyki, psychologii empirycznej oraz psychologii racjonalnej. Faktycznie, katedrę dogmatyki w seminarium objął ks. J. Wojtkowski dopiero po jej zwolnieniu przez ks. dra Jana Jakuba Jestadta, z początkiem roku akademickiego 1954/55. Pierwszy powojenny profesor dogmatyki w *Hosianum* został zwolniony z seminarium i odsunięty od nauczania na skutek nacisków i żądań władz administracyjnych województwa olsztyńskiego wobec Kurii Biskupiej Diecezji Warmińskiej. Poprzez wiele lat ks. dr J. Wojtkowski wykładał sam wszystkie dogmatyczne traktaty w *Hosianum*⁸. Kiedy jednak dwaj uczniowie

⁵ Zob. informację zawartą w *Warmińskich Wiadomościach Diecezjalnych* XXIII (1968), nr 6, s. 236. Wedle obowiązującej w 1968 roku na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie nomenklatury ks. dr J. Wojtkowski zdobył stopień naukowy docenta, nadany mu przez Radę Profesorów Papieskiego Wydziału Teologicznego. Nie funkcjonował wówczas stopień doktora habilitowanego. Zob. także: A. K u b i ś: Homilia na pogrzebie ks. prof. Eugeniusza Florkowskiego wygłoszona w Katedrze Wawelskiej dnia 23 II 1989 r. W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski, *Pismo Okólne* nr 13 (1989), s. 9.

⁶ Dokumentację nominacji i konsekracji biskupiej zawierają: *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* XXV (1970), nr 1. Biogram ks. biskupa Juliana Wojtkowskiego z racji jego sakry nakreślił ks. Marian Borzyszkowski. Zob. Życiorys ks. biskupa J. Wojtkowskiego, *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* XXV (1970), nr 1, s. 11-12.

⁷ Pismo nominacyjne używa sformułowania „zastępca profesora”. Formalnie, profesorem seminarium został ks. bp dr hab. J. Wojtkowski dopiero w roku 1985. Zob.: informacja w *Posłańcu Warmińskim* nr 12 (1985).

⁸ W kronice rektora seminarium warmińskiego, ks. dra Józefa Łapota, czytamy zapis pod datą 14 IX 1954 roku: „Władze wojewódzkie zarządały usunięcia ks. prof. Jana Jakuba Jestadta

ks. prof. J. Wojtkowskiego zdobyli odpowiednie kwalifikacje, wówczas oddał im większą część wykładów, rezerwując sobie wykład eklezjologii i sakramentologii⁹. Od roku 1958/59 prowadzi seminarium naukowe z teologii dogmatycznej pozytywnej, które z czasem przekształciło się w seminarium magisterskie i licencyjackie¹⁰.

Obok zajęć dydaktycznych ks. prof. J. Wojtkowski pełnił w *Hosianum* szereg funkcji pedagogicznych, administracyjnych i naukowych. Był prefektem alumnów *pro disciplina*, wicerektorem, pełnił obowiązki prefekta studiów oraz sekretarza „Posiedzeń Naukowych Księży Profesorów Warmińskiego Seminarium Duchownego”, a także redaktora naukowego *Studiów Warmińskich*.

Poza warmińskim seminarium wiele innych instytucji kościelnych angażowało księdza, a później biskupa J. Wojtkowskiego, powierzając mu prowadzenie wykładów. Ks. prof. J. Wojtkowski wykładał teologię dogmatyczną w Misyjnym Seminarium Księży Werbistów w Pieniężnie, w Instytucie Eklezjologicznym w Częstochowie, w Warmińskim Studium Katechetycznym w Gietrzwałdzie, w Studium Pastoralnym przy Warmińskim Seminarium Duchownym.^{10A} Od 1979 roku jest wykładowcą teologii dogmatycznej w akademickim Studium Teologii dla Świeckich w Olsztynie.

Zadaniu koordynacji oraz organizowaniu nauki katolickiej ma służyć powołany do istnienia w roku 1979 diecezjalny „Warmiński Instytut Teologiczny Historyczno-Pastoralny” w Olsztynie. Jest to instytucja będąca niejako administracyjnym załącznikiem fakultetu teologicznego. Biskup profesor J. Wojtkowski pełni funkcję prezesa tego instytutu od chwili jego powstania.

III

Od dnia 21 marca 1960 roku ks. Julian Wojtkowski jest członkiem Komisji Filologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W dniu 12 lutego 1965 roku został członkiem korespondentem Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej (Pontificia Academia Mariana Internationalis), a od dnia 20 maja 1976 roku jest członkiem rzeczywistym tejże Akademii. Od

i ks. kan. Stefana Zajkowskiego ze stanowisk wykładowców seminarium. Prawo kanoniczne obejmuje ks. mgr Jan Kulik, a teologię dogmatyczną ks. dr Julian Wojtkowski”. Zob.: *Kalendarz Maryjny* (1989), s. 59. Opublikowane fragmenty kroniki, wybrał i opracował do druku ks. W. Turck.

⁹ Ks. dr Ludwik Nadolski prowadził zajęcia z teologii dogmatycznej w roku akademickim 1971/72 na roku VI, a następnie wykłada teologię dogmatyczną od 1979/80 na latach III-V wspólnie z ks. dr. Stanisławem Kozakiewiczem, który podjął zajęcia w seminarium w roku 1982/83.

¹⁰ Seminarium naukowe ks. prof. J. Wojtkowskiego stało się faktycznie, aczkolwiek nie formalnie, magisterskim i licencyjackim. Wydział Teologiczny KUL uznawał powstałe tu prace za magisteria i licencjaty. Aczkolwiek, ze względów formalnych na stronie tytułowej pracy widniało zawsze nazwisko któregoś z teologów Kulowskich jako promotora pracy, to rzeczywistym promotorem i odpowiedzialnym za pracę był prof. *Hosianum* J. Wojtkowski. Z chwilą nawiązania umowy o współpracy naukowej pomiędzy Wydziałem Teol. PAT w Krakowie a WSD *Hosianum* biskup prof. J. Wojtkowski jest pełnoprawnym promotorem prac pisanych pod jego kierunkiem. W 1989 r. i 1990 dziekan Wydziału Teologicznego KUL udzielił biskupowi prof. J. Wojtkowskiemu prawa do przeprowadzania egzaminu z teologii dogmatycznej przed magisterium dla kleryków Warmińskiego Seminarium.

^{10A} W Warmińskim Studium Katechetycznym w Gietrzwałdzie ks. bp J. Wojtkowski prowadził wykłady z teologii fundamentalnej i dogmatycznej w latach: 1958/59, 1959/60, 1960/61, 1961/62.

roku 1983 należy do Internationaler Mariologischer Arbeitskreis — Kevelaer. Od 14 września 1989 roku przewodniczy Zarządowi Sekcji Mariologów Polskich. Ponadto jest aktywnym członkiem Polskiego Studium Józefologicznego.

Aktywność naukowa ks. biskupa profesora J. Wojtkowskiego wyraziła się w czynnym udziale w wielu ważnych międzynarodowych spotkaniach, sympozjach i kongresach teologicznych. Był on uczestnikiem mariologicznych kongresów: w Zagrzebiu 1971, w Rzymie 1975, w Saragossie 1979, na Malcie 1983, w Kevelaer 1987. Uczestniczył w kongresach józefologicznych w Toledo 1976, w Montrealu 1980, w Kaliszu 1985, w Meksyku 1989.

Był obecnym na wielu ważnych polskich zjazdach naukowych, takich jak kongresy teologów polskich: Kraków — Mogiła 1976, Lublin 1983, 1989. Uczestniczył w polskich kongresach mariologicznych: w Gietrzwałdzie 1977, Lublinie 1986, na Jasnej Górze 1990. Jest współorganizatorem Warmińskich Dni Duszpasterskich: Olsztyn 1985, 1986, 1987, Elbląg 1988, Elk 1989, Dobrze Miasto 1990, Olsztyn 1991 oraz współorganizatorem spotkań naukowych mediewistów *Colloquia medii aevii interdisciplinaria* w Olsztynie w 1987, 1989 oraz w Braniewie w 1991 roku.

Biskup Julian Wojtkowski jest sekretarzem Komisji Episkopatu Polski do spraw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego od dnia 15 stycznia 1975 roku. Od dnia 29 marca 1984 roku należy do Rady Naukowej Episkopatu Polski¹¹.

IV

Ks. Biskup J. Wojtkowski przeprowadził pionierskie badania dziejów kultu maryjnego w Polsce. Skoncentrował się przede wszystkim na okresie najwcześniejszym, to znaczy na wiekach średnich. Stopniowo poszerza jednak obszar swoich badań. Jest świetnie przygotowany od strony warsztatowej do studiów mediewistycznych. Posiada bowiem wybitne kwalifikacje nie tylko teologiczne, ale również historyczne, archiwistyczne oraz filologiczne ze znajomością paleografii włącznie. Do tego typu badań predysponuje go niejako jego akribia, naukowa rzetelność, pracowitość i dokładność. Jego wielką zasługą jako badacza zabytków pisanych i zawartej w nich myśli mariologicznej i maryjnej jest kwerenda, lektura i opis wielu bezcennych, a mało

1963/64, 1965/66, 1966/67, 1967/68, 1969/70, 1970/71, 1971/72, 1972/73, 1973/74, 1974/75, 1983/84. Skrypty do wykładów gietrzwałdzkich przechowuje ADWO: sygnatura AB H 448/18. W Częstochowskim Instytucie Eklezjologicznym natomiast prowadził wykład monograficzny z mariologii oraz seminarium naukowe w latach: 1975/76 — 1977/78.

¹¹ Bp prof. J. Wojtkowski pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji w ciałach kolegialnych w ramach Konferencji Episkopatu Polski jako:

- sekretarz Komisji Episkopatu d/s KUL — od 15 I 1975;
- członek Komisji Episkopatu d/s realizacji uchwał Soboru Watykańskiego II — od 15 I 1975;
- członek i wiceprzewodniczący Komisji Episkopatu d/s Budowy Kościołów — od 5 V 1980;
- przewodniczący Komisji Episkopatu d/s Budowy Kościołów — od 21 IX 1983;
- wiceprzewodniczący Podkomisji Episkopatu d/s „Księżówki” w Zakopanem — od 21 IX 1983;
- członek Rady Naukowej Episkopatu Polski — do 29 III 1984;
- członek Komisji Maryjnej Episkopatu Polski — od 9 III 1989.

znanych dokumentów czy tekstów teologicznych lub religijnych znajdujących się w zbiorach polskich.

Poszukiwania i prace badawcze ks. biskupa prof. J. Wojtkowskiego oraz pierwsze oceny teologiczne wielu źródeł umożliwiają i ułatwiają mariologom dokonywanie dalszych weryfikacji, dyskusję oraz tworzenie pewnych uogólnień, teorii i syntez dotyczących dziejów kultu maryjnego czy też rekonstrukcji początków i rozwoju polskiej mariologii¹². Wielką zasługą Biskupa Profesora jest jego troska o publikację wyników własnych poszukiwań w specjalistycznych, obcojęzycznych czasopismach Zachodu. Dzięki tym publikacjom historia polskiej mariologii wyszła z izolacji. Stała się obecną w kręgu europejskiej mariologii.

Nauczycielami teologii i mistrzami formacji intelektualnej biskupa J. Wojtkowskiego byli: w okresie studiów teologicznych: ks. profesor Antoni Słomkowski rektor KUL (1900-82), a także ojciec profesor Ludwik Andrzej Krupa (1900-92) OFM Bern oraz ks. profesor Bogusław Waczyński SJ (1907-81). Wydaje się jednak, że istotny wpływ na ukształtowanie naukowych zainteresowań, na sposób myślenia teologicznego oraz na instrumentarium badawcze mieli przede wszystkim ojciec Biskupa — historyk, mediewista, a jednocześnie archiwista i bibliotekarz, profesor Andrzej Wojtkowski oraz historyk teologii i filozofii średniowiecznej, neotomista ks. profesor Konstanty Michalski CM (1879-1947), a także dogmatyk, augustynista ks. profesor Antoni Słomkowski, który doktoryzował się w Strasburgu i słuchał wykładów na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Pozostaje faktem, że do Soboru Watykańskiego II ks. prof. J. Wojtkowski tkwił mocno w teologicznym kręgu idei, lektur i autorytetów, który ks. profesor Wincenty Granat (1900-79) określa mianem kontynuatorów szkoły rzymskiej. Wczesne skrypty ks. prof. J. Wojtkowskiego opierają się mocno i recypują treść poglądów takich autorów jak: Franz Diekamp († 1943), Petrus Parente, Antonio Piolante, Reginaldus Garrigou-Lagrange, Ludovicus Lecher, Michael Nicolau, Michael Schmaus, Ch. Baumgartner SJ, Antoni Słomkowski, Josef Andreas Jungmann, Jean Rivière († 1946), Bernhard Poschmann.

W refleksji teologicznej, w twórczości teologicznej i działalności dydaktycznej prof. J. Wojtkowskiego trzeba wyróżnić dwa okresy. Ich granicy nie da się precyzyjnie ustalić. Przypada ona na czas trwania Soboru Watykańskiego II oraz pierwszą dekadę po soborze. Profesor J. Wojtkowski zna dobrze i transplantuje myśl swoim słuchaczom najwybitniejszych współczesnych teologów takich, jak: K. Rahner, L. Scheffczyk, J. Ratzinger, K. Lehmann, R. Schulte i wielu innych. Sięga również do nowej teologii biblijnej J. Gnilki, R. Schnackenburga, A. Deisslera. Być może, że ostatecznie cezurę tę wyznacza zakończenie druku wielotomowego podręcznika dogmatyki *Mysterium salutis* w roku 1976, który był pierwszą na taką skalę próbą całościowego ujęcia teologii dogmatycznej w ramach kategorii historii zbawienia. Ks. prof. J. Wojtkowski przyjął ten podręcznik jako podstawę swoich wykładów. Jego skrypty są w dużej mierze parafrazą, streszczeniem oraz swoistą adaptacją wielkiego materiału teologicznego, zawartego we wspomnianym podręczniku.

¹² Ze szczegółowych badań prof. J. Wojtkowskiego korzysta w swojej syntezie historyk liturgii Jerzy Józef Kopec. Zob.: J. J. Kopec CP: Uwarunkowania historyczno-kulturowe czci Bogarodzicy w polskiej religijności. W: Religijność ludowa. Ciągłość i zmiana. Pod red. Wł. Piwowarskiego, Wrocław 1983, s. 21-63.

W kursorycznym wykładzie seminaryjnym Biskup Profesor trzyma się wskazań i schematu zalecanego przez dekret Soboru Watykańskiego II *O formacji kapłańskiej* nr 16¹³. Stąd też w jego wykładzie części: biblijna, historyczna, spekulatywna i praktyczna. W partii biblijnej i historycznej przewodnikiem jest *Mysterium salutis*¹⁴. Natomiast w części spekulatywnej Warمیński Dogmatyk odwołuje się do dawniejszych opracowań i podręczników tomistycznych, np. F. Diekampa czy też I. Różyckiego. Jest to szczególnie ważne, gdyż współczesne europejskie podręczniki nie podejmują w zasadzie szerzej tej problematyki. Podanie w kursorycznym wykładzie dla początkujących zrębów teologii neotomistycznej posiada istotne, bardzo pozytywne, dydaktyczne znaczenie. W chwili obecnej istnieje wyraźny kryzys w teologii ze względu na jej relacje do filozofii. Dogmatycy uprawiają teologię na bazie i przy pomocy różnych filozofii lub programowo uciekają od filozofii. Współczesna europejska teologia została zdominowana, przynajmniej statystycznie, przez różne wersje kantyzmu i filozofie postkantowskie, przez myśl M. Heideggera, C. Levi Straussa aż po neomarksizm, filozofię analityczną itp. Dydaktyczna wierność neotomizmowi, a więc filozofii realistycznej, od dawna stosowanej w teologii, jako podstawowemu instrumentarium oraz jako zasadzie uprawiania teologii czynią wykład seminaryjny biskupa J. Wojtkowskiego spójnym, uporządkowanym, przejrzystym i konsekwentnym, aczkolwiek nieco abstrakcyjnym.

W części praktycznej swego wykładu dogmatyki, w aplikacjach egzystencjalnych, ascetycznych oraz pastoralnych nasz Profesor odwołuje się chętnie do *Dogmatyki katolickiej* ks. Wincentego Granata. Ks. J. Wojtkowski uważa go bowiem za kerygmatyka, i w tym sensie za teologa praktyka uwzględniającego „Sitz im Leben” teologii, przenoszącego teoretyczne dociekania w sferę praktyki życia chrześcijańskiego i kościelnego.

Wydaje się, że seminaryjny wykład dogmatyki w *Hosianum*, dzieło jednej osoby, ks. prof. J. Wojtkowskiego osiągnął szczególnie w latach 1968-1982 swe apogeum w swojej fazie najbardziej pełnej i dojrzałej, okazał się teologią złotego środka, programowego umiaru, pewnych i sprawdzonych rozwiązań. Stanowił „arkę przymierza” między dawnymi a nowymi czasami. Był spokojnym, rzeczowym wykładem prawd wiary i teologii w bardzo niespokojnych dla Kościoła katolickiego i teologii chrześcijańskiej czasach po Soborze Watykańskim II. W formie skryptów odautorskich pozostaje świadectwem, trudnej, rodzącej się syntezy istotnych elementów klasycznej dogmatyki filozoficznej, a jednocześnie nowych, ważnych ustaleń teologii biblijnej.

¹³ Dekret *O formacji kapłańskiej* w nrze 16 postanawia: „Teologię dogmatyczną tak należy rozplanować, aby najpierw były uwzględniane tematy biblijne. Trzeba ukazać alumnom, w czym Ojcowie Kościoła Wschodu i Zachodu przyczynili się do wiernego przekazania i wyjaśnienia poszczególnych prawd Objawienia, a także dalszą historię dogmatu przy uwzględnieniu jej stosunku do ogólnej historii Kościoła; następnie dla możliwie pełnego wyjaśnienia tajemnic zbawienia, niech się alumni nauczą głębiej w nie wnikać i wykrywać między nimi związek za pomocą spekulacji, mając tu za mistrza św. Tomasza. Niech się uczą zawsze dostrzegać owe tajemnice, jako obecne i działające w czynnościach liturgicznych i w całym życiu Kościoła. Wreszcie niech się nauczą szukać rozwiązywania problemów ludzkich w świetle Objawienia, jego wiecznie prawdy stosować do zmiennych warunków życia ludzkiego i głosić je w sposób dostępny dla współczesnych ludzi”.

¹⁴ *Mysterium salutis*. Grundriss heilsgeschichtliche Dogmatik. I-IV. Hrsg. von J. Feiner u. M. Löhrer. Einsiedeln 1965-76. Zob. recenzję: Cz. S. Bartnika w *Rocznikach Teologiczno-Kanonicznych* (1973), z. 2, s. 127-129; (1975), z. 2, s. 101-103; (1978), z. s. 73-75.

Jest jednocześnie, klarownym acz encyklopedycznym zarysem dziejów teologii i dogmatu. Kursoryczny wykład teologii prof. J. Wojtkowskiego został niewątpliwie napisany z perspektywy nauczycielskiego urzędu Kościoła, gdzie troska o ortodoksję wynika w dużej mierze z odpowiedzialności za ortopraksję. Niestety, z powodu braku opublikowania drukiem wykładów prowadzonych w *Hosianum* biskup profesor J. Wojtkowski nie jest szerzej znany jako dogmatyk i nauczyciel akademicki, a przede wszystkim jako historyk mariologii¹⁵.

Biskup profesor Julian Wojtkowski ma wielkie zasługi dla polskiej teologii katolickiej II połowy XX wieku. Przyczynił się do jej odbudowania i rozwoju po kataklizmie II wojny światowej. Ma też niewątpliwy udział w walce o przetrwanie teologii i nauki katolickiej w okresie jej zmagania ideologicznego jak i organizacyjnego, z myślą ateistyczną i aparatem państwa polskiego kierowanego przez wrogich myśli katolickiej komunistów i marksistów. Wreszcie, profesor Julian Wojtkowski należy do pierwszego pokolenia teologów, którzy poświęcili się dziełu recepcji nauki Soboru Watykańskiego II.

¹⁵ Por. W. Grana t: Dogmatyka. *Encyklopedia Katolicka* t. IV, Lublin 1983, s. 23-28.

ZUM 60 GEBURSTAG VON BISCHOF PROFESSOR JULIAN WOJTKOWSKI

ZUSAMMENFASSUNG

Bischof Professor Julian Wojtkowski, 1927 in Poznań (Posen) geboren. 1950 Priesterweihe. Theologie Studium an der Katholischen Universität zu Lublin. Im 1953 promoviert im Dogmatik. Seit 1952 Professor für Dogmatik am Ermlandischen Priesterseminar „Hosianum“ in Olsztyn (Allenstein) (Warmińskie Seminarium Duchowne *Hosianum* w Olsztynie). 1968 Habilitation in Kraków (Krakau) im Bereich Dogmatik und Dogmengeschichte: auf dem Grund Arbeit: „Studia historyczno-dogmatyczne nad przedmiotem kultu Matki Boskiej w Polsce wieków XI — XV“. Viele Veröffentlichungen auf dem Gebiet polnische Mariologie-geschichte befinden sich im Zeitschriften: *Studia Warmińskie*, *Ephemerides Mariologicae* (Madrid) und in „Acta Congressus Mariologici — Mariani Internationalis (Roma)“. Seit 1969 Weihbischof in der Diözese Ermland (Warmia). 1976 ordentliches Mitglied der Päpstlichen Internationalen Marianischen Akademie (Pontificia Academia Mariana Internationalis). Seit 1983 gehört dem Internationalen Mariologischen Arbeitskreis Kevelaer an. 1987 Profesor für Dogmatik an der Theologischen Fakultät der Päpstlichen Theologischen Akademie im Kraków.

BIBLIOGRAFIA PRAC
KS. BPA PROF. DRA HAB JULIANA WOJTKOWSKIEGO

A. AUTOR

I. Publikacje książkowe

Wiara w Niepokalane Poczęcie NMP w Polsce w świetle średniowiecznych za-
bytków liturgicznych. Studium historyczno-dogmatyczne. Lublin 1958, 8°
pp. 272.

Rec. E. Lipiński, *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 37 (1961) 140.

Red. St. Czerwik, *Ephemerides Liturgicae* 1962, 369.

Rec. Z. Szostakiewicz, *Marianum* 20 (1958) 267.

Rec. W. Malej, *Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie* 1958

Głosy i drobne teksty polskie do 1550 roku z inkunabułów Kalisza, Kazimierza Bis-
kupiego, Koła, Sieradza i Warty. Poznań 1965, s. 128 + 12.

Rec. S. Urbańczyk, *Język Polski* XLVI, 3 (1966), s. 228-231. Streszczenie Sprawo-
zdania PTPN za I półrocze 1964 nr 1 og. zbioru nr 71 s. 47 n.

Głosy i drobne teksty polskie do 1550 roku z inkunabułów Biblioteki Kapitulnej
i Seminaryjnej w Gnieźnie. Warszawa — Poznań 1977 s. 190 + 1 nlb.

Rec.: Adam Ujma i Witold Nowodworski, *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*,
12/19, 195-198.

II. Pozycje drukowane

Warmińskie Archiwa Diecezjalne, *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (1948),
38 — 44.

Język kazań i śpiewu kościelnego w diecezji warmińskiej około połowy XIX wieku,
Warmińskie Wiadomości Diecezjalne VI (1950), nr 2, s. 4 — 12; VI (1950), nr 3,
s. 14 — 15.

Dogmat Niepokalanego Poczęcia NMP w średniowiecznej liturgii polskiej, *Ruch Bib-
lijny i Liturgiczny* 6 (1953), 84 — 101.

Zasięg terytorialny języka polskiego w kazaniach na Warmii i Powiślu według akt
wizytacyjnych diecezji warmińskiej z lat 1839-1858, *Roczniki Humanistyczne* IV,
4 (1953), 217 — 236.

Niepokalane Poczęcie NMP w oficjach brewiarzowych i formularzach mszalnych Leo-
narda de Nogarolis i Bernardyna de Bustis, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* VII
(1954), 106 — 138.

Powstanie godzinek o Niepokalanym Poczęciu NMP z „Modlitw Wacława”, *Roczniki
Teologiczno-Kanoniczne* 2 (1955), 23 — 28.

Fragment średniowiecznego rękopisu liturgicznego w bibliotece Instytutu Mazurskie-
go w Olsztynie, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 3 (1957), 169 — 174.

- Najświętsza Maryja Panna w „Kazaniach Gnieźnieńskich”, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* IV, 3 (1957), 103 — 112.
- Przedmowa Marcina Kromera do trzeciego wydania *Brewiarza Warmińskiego* w Kolonii roku 1581, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* IV, 4 (1957), 131 — 137.
- Inauguracja Roku Seminaryjnego 1958/59 *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* — *WWD* XIII (1958), nr 5, s. 31-36.
- Przez Maryję do Millenium. *WWD* XIII (1958), nr 6, s. 26-30.
- Warmińskie Seminarium Duchowne *Hosianum*. Skład osobowy i spis wykładów 1958/59, *WWD* XIV (1959), nr 2, s. 35-44.
- Maryja a ludzkość według „Procesu szatana przeciwko rodzajowi ludzkiemu” Bartola de Saxoferrato, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* VII, 2 (1960), 33 — 69.
- Warmińskie Seminarium Duchowne „*Hosianum*”. Skład osobowy i spis wykładów 1959/60. *WWD* XV (1960), nr 5, s. 47-55.
- Kustosz Warmiński Tomasz Werner z Braniewa (†1498) i jego księgozbiór, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 3 (1961), 355-375.
- La maternité spirituelle de Notre Dame dans les lettres polonaises de XIV-XV Siècles, *Ephemerides Mariologicae* (Madrid) XII (1962) 288-294.
- Powojenne piętnastolecie życia KUL. Prelekcja wygłoszona na zebraniu TP KUL w Olsztynie w czerwcu 1959 r. *WWD* XVII (1962), nr 5, s. 22-28.
- Sanktuarium Nawiedzenia NMP w Krośnie nad Drwęcą Warmińską. *WWD* XVII (1962), nr 5, s. 29-32.
- Macierzyństwo duchowe Najświętszej Maryi Panny w piśmiennictwie polskim do roku 1500, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* X, 3 (1963), 21 — 28.
- Kustosza Warmińskiego Tomasza Wenera z Braniewa „*Sermo ad clerum*” na dzień 15 VIII 1472 roku, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 3,81 (1963) 403 — 410.
- Kaplica Jerozolimska Świętego Krzyża w Olsztynie. *WWD* XVIII (1963), nr 4, s. 30 — 31.
- De cultu Beatae Mariae Virginis in litteratura Polonorum medii aevi. *Ephemerides Mariologicae* XIV (1964), 363 — 376, 483 — 515.
- Fragment trzech romańskich rękopisów w oprawie starodruku Miejskiej i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Szczecinie. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* IX (1964), 71 — 77.
- Początki kultu Matki Boskiej w Polsce w świetle najstarszych rękopisów. *Studia Warmińskie* I (1964), s. 215 — 257.
- Wniebowzięcie Matki Bożej w świetle dzieł kaznodziejskich należących do księgozbioru Tomasza Wenera z Braniewa (†1498). *Studia Pomoraniae Assumptionistica* — I. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* XII, 2 (1965) 85 — 101.
- Przedmiot liturgicznego kultu Matki Boskiej w Polsce XIII wieku. *Studia Warmińskie* II (1965), s. 205 — 259.
- Wniebowzięcie Matki Bożej w zbiorach kazań należących do duchownych z Pomorza Gdańskiego na przełomie XV i XVI wieku. *Studia Pomoraniae Assumptionistica* II. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* XIII, 2 (1966) 93 — 111.
- Il culto di Maria Vergine nella liturgia medievale polacca. *L'Osservatore Romano* 9 II 1966. Przedruk: „*Sacrum Poloniae Millenium*”, Red.: L. Smoleń, Roma 1966, 147 — 150.

- La Vergine Maria nella letteratura medievale polacca. *L'Osservatore Romano* 23 II 1966. Przedruk: „Sacrum Poloniae Millenium”, Red.: L. Smoleń, Roma 1966, s. 152 — 155.
- De cultu Beatae Mariae Virginis in Polonia initiis in luce vetustissimorum codicum manuscriptorum hucus que exstantium. *Ephemerides Mariologicae* XVI (1966), 479 — 519.
- Kult Matki Boskiej w polskim piśmiennictwie do końca XV wieku. *Studia Warmińskie* III (1966), s. 221 — 299.
- Studia Pomoraniae Assumptionistica. *Studia Warmińskie* IV (1967), s. 287 — 361.
- Quinque priorum saeculorum mariani cultus in Polonia interpretationis conamen principiis ex Constitutione Dogmatica „Lumen Gentium” depromptis. *Ephemerides Mariologicae* XVII (1967) 157 — 160.
- De cultu liturgico Mariae in Polonia saeculi XIII disquistio historico-dogmatica. *Ephemerides Mariologicae* XVII (1967) 261 — 312.
- Sprawy warmińskie i krzyżackie we wrocławskim egzemplarzu piętnastowiecznego wydania listów kardynalskich Eneasza Sylwiusza Piccolominiego. *Studia Warmińskie* IV (1967), s. 527 — 552.
- Quomodo catholica ducissa Ruthenorum materna Mariae erga homines munera saeculo undecimo venerabatur. „Maria in Sacra Scriptura” Roma 1967, vol. VI, 299 — 305.
- De Maria in popularibus exegesi Novi Testamenti et theologia Polonorum saeculi XIV et XV. „Maria in Sacra Scriptura” Roma 1967, Vol. I, 501 — 509.
- Matka Boska w maryjnych lekturach monastycznych Polski XIII wieku. *Studia Warmińskie* V (1968), s. 275 — 323.
- Rekonstrukcja drugiego zeszytu Katalogu Inkunabułów Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie Księdza Leona Formanowicza. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 18 (1969), 81 — 124.
- Maria w uroczystym wyznaniu wiary Papieża Pawła VI. *Studia Warmińskie* VI (1969), s. 317 — 329.
- Skorowidze do *Studiów Warmińskich* I — IV (1964 — 1968). *Studia Warmińskie* VI (1969), s. 539 — 617.
- „Explicatio Salutationis Angelicae” Stanisława Hozjusza w jego „Confessio fidei catholicae christiana”. *Studia Warmińskie* VII (1970), s. 327 — 340.
- Fragmenty przemówienia wygłoszonego podczas inauguracji roku akad. 1969/70 w *Hosianum*. *WWD XXV* (1970), nr 1, s. 14 — 15.
- Przemówienie z okazji pożegnania ks. bpa H. Gulbinowicza i powitanie nowego rektora ks. W. Turka. *WWD XXV* (1970), nr 4/5, s. 136 — 138.
- Sequentiae Marianaе Polonorum. *Ephemerides Mariologicae* 21 (1971), 111 — 113.
- Mariologia w Zagrzebiu. *Tygodnik Powszechny* nr 47, 1971, s. 4 — 5.
- Zagrzebski Kongres Maryjny. *Tygodnik Powszechny* nr 48, 1971, s. 4 - 5.
- Teologia Mikołaja Kopernika. *Studia Warmińskie* IX (1972), s. 175 — 183.
- Quomodo Polonia saeculis IX — XI cultu Mariano Ecclesiae Occidentalis participabat. „De cultu Mariano saeculis VI — XI”. Acta congressus mariologici—mariani internationalis in Croatia anno 1971 celebrati. Vol. V: „De cultu Mariano saeculis VI — XI apud varias nationes et secundum fontes islamicos”. Roma 1972, p. 307 — 316.
- Duch Święty w polskiej średniowiecznej pobożności maryjnej. *Ateneum Kapłańskie* 80 (1973), 109 — 120.

- Apostolicy. *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1973, t. I, 814 — 815.
- Anzelm z Laon, *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1973, t. I, 735 — 736.
- Achterfeldt Johanin Heinrich, *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1973, t. I, 58 — 59.
- Achard ze Św. Wiktora, *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1973, t. I, 54.
- Cztery modlitwy eucharystyczne, *Kalendarz Maryjny* 1973, s. 22 - 25.
- Absalon ze Św. Wiktora, *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1973, t. I, 31.
- Maryja odnową chrześcijaństwa, *Tygodnik Powszechny* nr 27, 1975, s. 1 — 3.
- Odbudowa zabytkowego kościoła w Gardei. *WWD XXIX* (1974), nr 3, s. 163.
- Odzyskanie zabytkowego kościoła mariackiego w Dietrichowicach. *WWD XXIX* (1974), nr 4, s. 213.
- Kapituła z Fromborska. *WWD XXX* (1975), nr 4, s. 153 — 154.
- II Międzynarodowe Sympozjum Józefologiczne. Toledo 17 — 26 IX 1976. *Tygodnik Powszechny* nr 49, 1976, s. 4 — 5.
- Bolesna Matka Boża. I. Kult. *Encyklopedia Katolicka*, t. II, Lublin 1976, 754 — 757.
- Motywy jasnogórskiego kultu maryjnego w XV wieku w świetle „Translatio tabulae BMV” (Ms II — 19). *Częstochowskie Studia Teologiczne IV* (1976), 9 — 14.
- De Polonorum participatione cultui Sancti Joseph Ecclesiae Occidentalis deque influxu ipsorum in eundem cultum saeculis XV et XVI vertentibus. *Estudios Josefinos* 31 (1977) 529 — 550.
- Rozpoczęcie prac przy odbudowie kościoła Św. Katarzyny w Braniewie. *WWD XXXII* (1977), nr 1, s. 52 — 53.
- Typologia kultu maryjnego w kazaniach św. Bernarda z Clairvaux zawartych w rękopisach XIII wieku ze zbiorów polskich. *Częstochowskie Studia Teologiczne VI* (1978) 57 — 63.
- Nabycie kościoła w Rozogach. *Kalendarz Maryjny* 1978, s. 154 — 155.
- Odbudowa katedry w Braniewie. *Kalendarz Maryjny* 1978, s. 158 — 159.
- Apparitiones BMV anni 1877 de Gietrzwałd ab Episcopo approbantur. „Ephemerides Mariologicae” 1978 vol. XXVIII, fasc. II-III s. 275-277.
- Decreto episcopale sulle apparizioni della Vergine Maria a Gietrzwałd nel 1877. „Marianum” — *Ephemerides Mariologicae* 1978 Annus XL fasc. I-II n. 121 s. 179-181.
- Spiritus Sanctus in pietate Mariana Polonorum saec. XII-XV”. Roma III (1979) 345 — 357.
- La meditazione del Rosario criterio di progresso spirituale. *L'Osservatore Romano* (wersja włoska) 16 XI 1979, p. 5.
- Mediatio gratiarum in pietate Mariana Polonorum medii aevi. „De cultu Mariano saeculis XII-XV”. Roma III (1979) 359-375.
- Kolumna nam wodzem. *Tygodnik Powszechny* nr 46, 1979, s. 7.
- Kalendarium Stanisława Hozjusza. *Studia Warmińskie XVI* (1979), s. 5 — 102.
- Maryja w wierze i pobożności Stanisława Hozjusza. W *Nurcie Zagadnień Posoborowych*. Tom 12: Być człowiekiem i chrześcijaninem. Warszawa 1980, s. 179 — 191.
- De Theologia et cultu Sancti Joseph in Warmia saeculo XVII. *Cahiers de Joséphologie XIX* (1981) 928 — 941.
- Odnowa duszpasterska przez coroczną pielgrzymkę maryjną wiernych z Warszawy na Jasną Górę. *Studia Claramontana* 2 (1981) 108 — 115.
- Najpiękniejsze lata życia. Ks. Konstanty Michalski. CM (1940 — 1944). *Nasza Przyszłość*. Kraków 1981, nr 56, s. 83 — 91.
- Międzynarodowe Sympozjum w Montrealu „Tygodnik Powszechny” nr 12 (1981) s. 2.

- „Credo” św. Wojciecha († 997) i Brunona († 1009) w świetle „Żywota drugiego”. *Studia Warmińskie* XIX (1982), 55 — 60.
- Objawienie św. Katarzyny Labouré w świetle mariologii dziejowo-zbawczej. W *Nurcie Zagadnień Posoborowych*, tom 15: Kontemplacja i działanie. Warszawa 1983, s. 327 — 332.
- Cultus Marianus Servi Dei Stanislai Hosii (1504 — 1579), Episcopi Warmiensis, in Concilio Tridentino Legati. „De cultu Mariano Saeculo XVI. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis Caesaraugustae Anno 1979 celebrati”. Vol. IV. Roma 1983. P. 501 — 509.
- Matka Pojednania, *Tygodnik Powszechny* nr 51, 1983, s. 2. *Biulletin Tal — Arcidjocen le Liturgija Tal Kelma* 38 (1983) 862 — 865. (Malta).
- Postulaty do projektantów kościołów w Polsce północno-wschodniej. „Seminarium *sarp. architektura sakralna*”. Warszawa 1983, s. 67 — 74.
- Dwudziesta rocznica XXI Soboru. *Posłaniec Warmiński* (1983) nr 2, s. 1 — 2.
- Rozwój czci św. Józefa na Warmii. *Posłaniec Warmiński* (1983) nr 6, s. 1 — 2.
- Pocieszycielka strapionych. *Jasna Góra* (1984), nr 12, s. 10 — 13.
- Sylwetka abstynenta i działacza trzeźwościowego. Andrzej Wojtkowski, *Trzeźwymy Bądźcie* (1984), nr 3, s. 31 — 32.
- Matka Boska Różańcowa. *List*, Komisja Episkopatu ds Duszpasterstwa Kobiet.
- Pierwsza Warmińska Pielgrzymka Piesza z Olsztyna do Częstochowy. *Kalendarz Maryjny* (1985), s. 84 — 87.
- Zagadnienie „Warmińskich Dni Duszpasterskich” o temacie „Wiejskie Budownictwo Sakralne”. Olsztyn, 29 VIII 1984. *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* (1985), nr 1 — 3, s. 3.
- Analysis historico-dogmaticae necessitas in cultus Mariani typo detegendo. „De cultu Mariano saeculo XVI. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis Caesaraugustae anno 1979 celebrati”. Vol. II, Romae 1985, 63 — 67.
- Maria in magisterio a Joanne Paulo II in Polonia anno 1983 habito. *Scripta de Maria* (Zaragoza) VIII (1985) 583 — 600.
- Zamknięcie Warmińskich Dni Duszpasterskich 30 VIII 1984. *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* (1985), nr 1 — 3, s. 117.
- Himmelfahrt Marias in den Predigtsammlungen aus der Bibliothek des Domkustos von Ermland Thomas Werner aus Braunsberg († 1498). *rovira g.* (Hrsg.): „Die sonnenbekleidete Frau” Kevelaer 1986, 254 — 267.
- Unbefleckte Empfängnis und Himmelfahrt Marias im Glauben des Gottesvolkes am Beispiel von Gross-Pommern im Mittelalter. *rovira g.* (Hrsg.): „Die sonnenbekleidete Frau” Kevelaer 1986, 198 — 206.
- Druga Warmińska Pielgrzymka Piesza na Jasną Górę. *Kalendarz Maryjny* (1986), s. 67 — 72.
- Polskie Kongresy Mariańskie, Mariologiczne i Maryjne. *Jasna Góra* (1986), nr 7, s. 38 — 48.
- Dziewica Matka Boga. „*Posłaniec Warmiński*” (1986) nr 11, s. 5.
- Wniebowzięta. *Posłaniec Warmiński* (1986) nr 12, s. 5.
- O kulcie świętego Józefa w książkach polsko-niemieckich wydanych w XVII wieku. *Ateneum Kapłańskie* 78 (1986), t. 107, nr 465 — 466, z. 2 — 3, s. 286 — 290.
- Niepokalana. *Posłaniec Warmiński* (1986), nr 10, s. 3.
- Światowe Kongresy w Kevelaer, *Tygodnik Powszechny* (1987) nr 40, s. 7.
- Maryjność i mariologia Warmii XIX wieku. W: Niepokalana. Kult Matki Bożej na ziemiach polskich w XIX wieku. Księga Pamiątkowa V Ogólnopolskiego Kongresu Mariologicznego i Maryjnego. Lublin — Wąwolnica 28 — 31 VIII 1986. Pod red. bpa B. Pylaka i ks. Cz. Krakowiaka. Lublin 1988, s. 627 — 638.

- Współczesna Mariologia Polska. W: Szkice o teologii polskiej pod red. St. C. Napiórkowskiego, Poznań 1988, s. 28 — 31. Zob. też: Biuletyn Informacyjny *Teologia w Polsce*. (1984), nr 4, s. 44 i 49.
- Gietrzwałd (Wł. Nowak, J. Wojtkowski). *Encyklopedia Katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 1069 — 1071.
- Godin Wilhelm. *Encyklopedia Katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 1228.
- Św. Józef po meksykańsku. *Postanec Warmiński* (1990) nr 6, s. 1, 4.
- Maria in libris Brunsbergae saeculo XVII et XVIII impressis. In: De cultu mariano saeculis XVII-XVIII. Acta congressus mariologici-mariani internationalis in Republica Melitensi anno 1983 celebrati. Vol. VII pars II, Romae (Pontificia Academia Mariana Internationalis) 1988 s. 369-391.
- Święty Roch koło Jezioran. „*Postanec Warmiński*” (1990) nr 15, s. 3.
- Nurty prac mariologicznych. *Teologia w Polsce*. Biuletyn Informacyjny nr 21 s. 17-24.
- „Otwórzcie drzwi Chrystusowi”. IV Pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła do Polski. „Biuletyn oczekiwania Diecezji Warmińskiej” nr 1, s. 7-8.

III. Recenzje

- Stefan Vrtel-Wierczyński (ed.) 1. Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa tzw. przemyskie. Warszawa 1952. 2. Kazania Gnieźnieńskie. Poznań 1953. [In:] *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* IV, 4 (1957) 159 — 180 oraz V, 1 (1958) 165 — 168.
- L. Babbini OFM, Ancora su Duns Scoto Dottore dell' Immacolata. Genewa 1958. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* VIII, 1 (1961) 100 — 103.
- Ks. Wacław Schenk, Kult liturgiczny św. Stanisława Biskupa na Śląsku w świetle średniowiecznych rękopisów liturgicznych. Studium historyczno-liturgiczne. Lublin 1959. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* VIII, 4 (1961) 116 — 118.
- Bogurodzica. Opracował Jerzy Woronczak. Wstęp językoznawczy Ewa Ostrowska. Opracowanie muzykologiczne Hieronim Feicht. Wrocław-Warszawa-Kraków 1962. 4° s. 416 + Tabele porównawcze s. 22 (419) — (438). Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. Biblioteka Pisarzy Polskich, seria A Nr 1. Liryka Średniowiecza, tom I. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* XI, 4 (1964) 185.
- Bogurodzica. Opracował Jerzy Woronczak. Wstęp językoznawczy Ewa Ostrowska. Opracowanie muzykologiczne Hieronim Feicht. Wrocław-Warszawa-Kraków 1962. 4° pp. 416 + 22. *Ephemerides Mariologicae* XIII (1963) 288 — 299.
- Ks. Jerzy Wolny, Łaciński zbiór kazań Peregryna z Opola i ich związek z tzw. „Kazaniami Gnieźnieńskimi”. [W:] „Średniowiecze. Studia o kulturze”. Warszawa 1961, s. 171 — 238. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* X, 3 (1963) 117 — 120.
- Pięć lat półrocznika *Studia Theologica Varsaviensia* (1963 — 1967). *Studia Warmińskie* V (1968), s. 598 — 604.
- Mikołaj Kopernik: Lokacje opuszczonych łańów. Wydał Marian Biskup. Olsztyn 1970, s. 116. OBN Rozprawy i Materiały, nr 31. *Studia Warmińskie* IX (1972), s. 535 — 538 (współ z M. Borzyszkowskim).
- Ks. Bogdan Bolz [wyd.]: Najdawniejszy kalendarz gnieźnieński według kodeksu MS 1. Poznań 1971. *Studia Warmińskie* IX (1972), 538 — 540.
- Red. Hugo Emil Lattanzi, De Ecclesia societate atque mysterio ad mentem Concilii Vaticani II. Roma 1969. *Częstochowskie Studia Teologiczne* V (1977), s. 329 — 331. Rec. nosi tytuł: „Matka Boska w neoscholastycznym podręczniku eklezjologii posoborowej”.
- Francis L. Filas SI, Święty Józef Jezusowi najbliższy. Kraków 1979. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* XXXV (1982) 223 — 225.

- C. S. Celestyn Napiórkowski: Spór o Matkę. Mariologia jako problem ekumeniczny. Lublin 1988 s. 188. *Ateneum Kapłańskie* 82 (1990) z. 2 nr 486 s. 312 — 314.
- Bp Kazimierz Romaniuk. O budowaniu w Biblii. Warszawa 1988. *Przegląd katolicki* (1988) nr 48, s. 5.

IV. Nekrologi

- ks. Marian Mazerski, *WWD XXXII* (1977), nr 1, s. 54 — 55
- ks. Jan Bułat, *WWD XXXII* (1977), nr 2, s. 118.
- ks. Edmund Jankianiec, *WWD XXXII* (1977), nr 2, s. 119 — 120.
- Siostra Dominika od Jezusa Ukrzyżowanego, *WWD XXXII* (1977), nr 3, s. 171 — 172.
- ks. Bogdan Grzankowski, *WWD XXXIII* (1978), nr 1, s. 49.
- ks. Klemens Majewski, *WWD XXXIII* (1978), nr 6, s. 310.
- ks. Wincenty Putko, *WWD XL* (1985), nr 4, s. 161 — 162.
- ks. Jan Grądzki, *WWD XL* (1985), nr 4, s. 165 — 166.
- ks. Franciszek Alojzy Hermann, *WWD XL* (1985), nr 5, s. 218 — 219.
- ks. Tadeusz Kościuszko, *WWD XL* (1985), nr 5, s. 219 — 220.
- ks. Stanisław Zając, *WWD XL* (1985), nr 6, s. 265.
- ks. Eugeniusz Jabłoński, *WWD XL* (1985), nr 6, s. 265 — 266.
- ks. Leon Kamiński, *WWD XLL* 1985, nr 6, s. 226 — 227.
- ks. Stanisław Orłowski, *WWD XLI* (1986), nr 4-6, s. 152 — 153.
- ks. Józef Jurgiel, *WWD XLI* (1986), nr 4-6, s. 153 — 154.
- ks. Jerzy Podolecki, *WWD XLII* (1987), nr 3-4, s. 128.
- ks. Bronisław Zarzecki, *WWD XLII* (1987), nr 3-4, s. 128 — 129.
- ks. Bolesław Dobkowski, *WWD XLII* (1987), nr 3-4, s. 129 — 130.
- bp. Jan Władysław Obląk, *WWD XLIII* (1988), nr 6, s. 202 — 203.
- Życiorys zmarłego biskupa Jana Władysława Obląka. Biuro Prasowe Episkopatu Polski, *Pismo okólne*. (9—15 I 1989), nr 2, s. 8 — 10.
- ks. Stefan Zajkowski, *Postaniec Warmiński* (1989) nr 4; *WWD XLIII* (1988) nr 6, s. 231.
- ks. Adam Ratusiński, *WWD XLIII* (1988), nr 1, s. 43.
- ks. Józef Myśków, *Postaniec Warmiński* (1989); nr 6; *WWD XLIII* (1988) nr 6, s. 230.
- ks. Czesław Pilkowski, *Postaniec Warmiński* (1989), nr 10; *WWD XLIV* (1989); nr 2-3, s. 98.
- ks. Stanisław Anastazy Pawłowski, *Postaniec Warmiński*, (1989), nr 17; *WWD XLIV* (1989), nr 4, s. 145.
- ks. Edward Pietkiewicz, *Postaniec Warmiński* (1990), nr 1; *WWD XLIV* (1989), nr 5, s. 185.
- ks. Józef Wojtukiewicz, *Postaniec Warmiński* (1990), nr 4; *WWD XLV* (1990), nr 1, s. 23 — 24.
- ks. Paweł Liedmann, *Postaniec Warmiński* (1990), nr 4; *WWD XLV* (1990), nr 1, s. 20 — 21.
- ks. Józef Sikora, *Postaniec Warmiński* (1990), nr 7; *WWD XLV* (1990) nr 1, s. 21 — 23.
- ks. Kazimierz Oksiutowicz MIC, *Postaniec Warmiński* (1990), nr 8; *WWD XLV* (1990) nr 1, s. 24 — 25.
- ks. Mieczysław Karpiński, *Postaniec Warmiński* (1990), nr 21; *WWD XLV* (1990), nr 5, s. 171 — 173.

- ks. Jan Graszek, *Posłaniec Warmiński* (1991), nr 2, s. 8.
ks. Tadeusz Gąsawski, *Posłaniec Warmiński* (1991), nr 3, s. 8.
Józef Gałowicz Franosek, *Posłaniec Warmiński* (1991), nr 8, s. 8.
Wanda z Kucharczyków Ostrowska, *Posłaniec Warmiński* (1991), nr 9, s. 8.
ks. Zenon Murawski, *Posłaniec Warmiński* (1991), nr 10, s. 8.
ks. Eugeniusz Uscki, *Posłaniec Warmiński* (1991) nr 16, s. 8.
Stefan Noga, *Posłaniec Warmiński* (1991), nr 22, s. 8.

B. PROMOTOR

I. Licencjaty

- Kozakiewicz Stanisław. Wiara w rzeczywistą obecność Chrystusa w Najświętszym Sakramencie w świetle „Cudów Eucharystycznych” zawartych w rękopisach XIII wieku z opactw cysterskich w Paradyżu i Pelplinie. Olsztyn 1974. KUL. *Studia Warmińskie* XII (1975), s. 503 — 539.
Zapadka Romuald. Miejsce Chrystusa Pana w liturgii Sakramentarza Tynieckiego i Missale Plenarium Gnieźnieńskiego z przełomu XI/XII wieku. Olsztyn 1974. KUL.
Zinkiewicz Stanisław. Przedmiot kultu Matki Boskiej w rękopiśmiennym brewiarzu dominikańskim z Elbląga (Muzeum Elbląskie rkp 132 z XIII — XV wieku). Olsztyn 1975. KUL. *Studia Warmińskie* XIX (1982), s. 185 — 214.
Jezierski Jacek. Poglądy średniowiecznych teologów polskich na prymat św. Piotra w świetle kazań na uroczystość św. Piotra i Pawła drukowanych w XV wieku. Olsztyn 1976. KUL.
Wojtasik Marian. Wiara we Wniebowzięcie Maryi w świetle Jasnogórskich rękopisów homiletycznych z XV wieku. Częstochowa 1978. PAT.

II. Magisteria KUL

- Turek Józef. Z dziejów dogmatu Niepokalanego Poczęcia NMP w XV wieku. Kazanie „Tota pulchra” przypisywane Janowi Gersonowi oraz „Clipeus” Jana de Breitenbach. Olsztyn 1972. *Studia Warmińskie* XVIII (1981), s. 467 — 536.
Alicki Tadeusz. Motyw dziejowo-zbawczy i immaculistyczny średniowiecznego kultu św. Anny na przykładzie niektórych pism benedyktyna Jana Tritemiusa, opata w Sponheim. Olsztyn 1977.
Wyszyński Marek. Biblijne podstawy kultu Matki Boskiej w Brewiarzu Warmińskim (nie po 1497). Olsztyn 1977.
Ewertowski Stefan. Wpływ starożytnych sporów chrystologicznych i trynitarnych na pojęcie wiary i jej przedmiot w świetle „Expositio Symboli Athanasiani” Bernarda z Luksemburga i „Modus confitendi pro bonarum artium studiosis” z przełomu XV/XVI wieku. Olsztyn 1978.
Husak Lucjan. Teologia Poczęcia Maryi w kazaniach o Świętych autorów polskich, drukowanych w XV wieku. Olsztyn 1978.
Rogowski Cyprian. Średniowieczna angelologia homiletyczna kazań na uroczystość św. Michała z inkunabułów ze zbiorów warmińskich. Olsztyn 1978.
Cybulski Cezary. Średniowieczna demonologia homiletyczna kaznodziejów diecezjalnych i zakonnych w świetle kazań o Ewangelii pierwszej niedzieli Wielkiego Postu w inkunabułach ze zbiorów warmińskich. Olsztyn 1979.
Guzowski Jan. Teologia Eucharystii w kazaniach wielkoczwartkowych z inkunabułów w zbiorach warmińskich. Olsztyn 1979.
Sznitowski Jarosław. Teologia Trójcy Świętej w kazaniach dominikańskich z inkunabułów w zbiorach warmińskich. Olsztyn 1980.
Wojciechowski Krzysztof. Mariologia „Speculum exemplorum”. Olsztyn 1981.

III. Magisteria PAT

- Bieg Zdzisław. Eschatologia homiletyczna XV wieku w świetle wybranych homilii na ewangelię poniedziałku po pierwszej niedzieli Wielkiego Postu ze zbiorów warmińskich. Olsztyn 1982.
- Matysiak Bogdan. Franciszkańska i dominikańska soteriologia homiletyczna XV wieku na przykładzie „Quadragesimale” Jana Gritscha OFM i Leonarda z Udine OP. Olsztyn 1982.
- Krótkiewicz Lech. Przedmiot kultu Matki Boskiej w kancjonale jasnogórskim z XV wieku (rękopis I — 215). Olsztyn 1983.
- Łapin Jan. Przedmiot kultu Narodzenia NMP w księgach liturgicznych XV wieku ze zbiorów jasnogórskich. Olsztyn 1984.
- Neumann Grzegorz. Działanie Ducha Świętego w człowieku w świetle średniowiecznych homilii szkoły dominikańskiej i franciszkańskiej o Ewangelii zielonoświątkowej z inkunabułów w zbiorach warmińskich. Olsztyn 1984.
- Paszkowski Marek. Dziewicze Macierzyństwo Boże Maryi w kazaniach na Zwiasowanie NMP z inkunabułów w zbiorach warmińskich. Olsztyn 1984.
- Pokorniecki Sławomir. Kolegium Apostolskie w świetle wybranych kazań o Świętych ze zbioru Marcina Polaka i Mikołaja Pszczółki z Błonia. Olsztyn 1984.
- Żychowski Andrzej. Przedmiot kultu wielkosobotniego w świetle wybranych kazań wielkopostnych z inkunabułów ze zbiorów warmińskich. Olsztyn 1984.
- Kawęcki Janusz. Traktat i liturgia o Poczęciu Maryi Roberta Gaguina († 1501). Olsztyn 1986.
- Drobiński Jerzy. Bóstwo Syna Bożego w Nowogrodzkiej dyspucie Księdza Marcina Śmigleckiego z Ministrem Janem Licyniuszem (Namysłowskim) w 1594 roku. Olsztyn 1987.
- Husak Krzysztof. Mariologia homiletyczna pierwszej ćwierci XVIII wieku Franciszka Kurdwanowskiego i Stanisława Szembeka, Biskupów pomocniczych warmińskiego i krakowskiego. Olsztyn 1987.
- Ropiak Ireneusz. Dysputa o Niepokalanym Poczęciu na wydziale prawa Uniwersytetu Lipskiego 15 grudnia 1489 roku. Olsztyn 1987.
- Zienkiewicz Andrzej. Argumenty Piotra z Vincenzy w sporze o Niepokalane Poczęcie Maryi Panny (BUWr Inc. XV Q 736). Olsztyn 1987.
- Amielawski Andrzej. Maryja w Jasnogórskich „Orationes ad Deum et Dei Parentem” z 1708 roku. Olsztyn 1988.
- Butkiewicz Ludwik. Chrystologia „Księgi Uczoney” Rabina Samuela. Olsztyn 1988.
- Wojton Leszek. Sakramentologia Jana Ecka w „Enchiridionie” (Kraków 1525). Olsztyn 1988.
- Zalewski Jan. Wyznanie wiary profesorów łowańskich. Kraków, u Hieronima Vietora, 1545. Olsztyn 1988.
- Pyzio Mirosław. Trójca Święta w średniowiecznych kazaniach diecezjalnych i franciszkańskich na pierwszą niedzielę po Zielonych Świątkach z inkunabułów warmińskich. Olsztyn 1989.
- Wąsowski Grzegorz. Trójca Święta w średniowiecznych kazaniach dominikańskich na pierwszą niedzielę po Zielonych Świątkach Pseudo Wilhelma Paryskiego, Pseudo Piotra Paludana i Jana Torquemady z inkunabułów warmińskich. Olsztyn 1989.
- Korosteński Tadeusz. Poczęcie Najświętszej Maryi Panny w „Deklamacji dowodzącej” Mistrza Pawła Niavis. Olsztyn 1990.
- Puchalski Grzegorz. Mariologia średniowiecznej encyklopedii „Laudes Beatae Mariae Virginis” przypisywanej Jakubowi de Voragine OP. Olsztyn 1991.

Mogielnicki Tomasz. Mariologia „Złotego Ołtarza” wydane w Morągu nie po 1840 r. Olsztyn 1991.

Kuriata Leszek. Pośrednictwo i wstawianictwo Maryi w świetle średniowiecznego „Speculum exemplorum”. Olsztyn 1991.

C. AUTOR — skrypty

1. Wykłady z filozofii

Logika. Olsztyn 1952/3, WSD *Hosianum*. Maszynopis i notatki z wykładów, s. 55 + 3.

Psychologia racjonalna. Olsztyn 1952/3, WSD *Hosianum*, s. 74 + 11.

Psychologia empiryczna. Olsztyn 1952/3, WSD *Hosianum*, s. 65 + 4.

Etyka. Olsztyn 1953, WSD *Hosianum*. Maszynopis i notatki do wykładów, s. 48.

Ontologia. Olsztyn 1953/4, WSD *Hosianum*. Maszynopis i notatki z wykładów + notatki odręczne, s. 90.

Teologia naturalna. Olsztyn 1954/5, WSD *Hosianum*, s. 55 + 3.

Logika. Olsztyn 1954/5, WSD *Hosianum*. Maszynopis i notatki z wykładów, s. 36 + 2.

Metafizyka ogólna. Olsztyn 1954/5, WSD *Hosianum*. Maszynopis i notatki z wykładów + notatki odręczne, s. 75 + 3.

Teodycea. Olsztyn 1954/5, WSD *Hosianum*, s. 55.

Metafizyka ogólna. Olsztyn 1955/6, WSD *Hosianum*. Maszynopis i notatki z wykładów + notatki odręczne, s. 65.

Teologia naturalna. Olsztyn 1955/6, WSD *Hosianum*, s. 85.

Teoria poznania. Olsztyn 1955/6, WSD *Hosianum*, s. 41.

Logika. Olsztyn 1955/6, WSD *Hosianum*. Maszynopis i notatki z wykładów + notatki odręczne, s. 38.

2. Wykłady z teologii dogmatycznej

Tractatus de gratia. 1957 s. 46. Bibl. Warm., Sem. IV M-40.

De gratia. 1963/64, s. 95. Bibl. Warm. Sem. IV L — 851

De novissimis. 1963/64 s. 53. Bibl. Warm. Sem. IV L — 851.

Mariologia. 1963/64, s. 52. Bibl. Warm. Sem. IV L — 851.

O sakramentach świętych. 1962/63 s. 203. Bibl. Warm. Sem. IV L — 853.

Eucharystia. 1967/68 s. 78. Bibl. Warm. Sem. Duch. IV M — 396.

De Deo congregante Ecclesiam salutis. 1972/73. s. 50.

Deus se revelans (De fide) 1968/69 s. 74.

Deus subsistens unus (De Deo Uno) 1968/69 s. 145.

Deus subsistens trinus (De Deo Trino) 1968/69 s. 101.

Deus creans et elevans, Deus admittens peccatum. 1969/70 s. 106.

De Deo salvante per Iesum Christum. 1972/73. s. 105.

Partes BMV in opere salvationis (De Beata). 1967/68 s. 57.

Partes BMV in opere salvationis (De Beata). 1972/73 s. 19.

Deus sanctificans per Sacramenta Ecclesiae: De Ecclesia, De Sacramentis in comuni 1974/75 s. 50+25.

Initiatio christiana: Baptisma, Confirmatio 1967/68 s. 54.

De Eucharistia. 1967/68 s. 60.

De Poenitentia. 1967/68 s. 65.

De Unctione Infirmorum, De Ordine, De Matrimonio. 1974/75 s. 42.

Deus donans vitam gratiae. 1973/74 s. 73 + 12.

Deus retribuens et consummans. 1967/68 s. 53.

O rzeczach ostatecznych (uzupełnienia) 1976/77 s. 9.

Teologia dogmatyczna. Cz. 1-2. Studium Teologii dla Świeckich. Kurs Trzyletni. Olsztyn 1980/81 s. 30.

Mariologia. Studium Teologii dla Świeckich. Kurs Pięcioletni. Olsztyn.

3. Wykłady z teologii dogmatycznej na Studium Pastoralnym dla księży *

Zbawczy plan Boga: podstawa teologii Soboru Watykańskiego II. 1971/72. Brak skryptu.

Teologia Kościoła na Soborze Watykańskim II. 1972/73. Brak skryptu.

Objawienie, wiara, teologiczne przesłanki światopoglądowe Soboru Watykańskiego II. 1973/74. Brak skryptu.

Uroczyste wyznanie wiary Papieża Pawła VI z 30 VI 1968 r. Brak skryptu.

Współczesne zagrożenie i papieskie wytyczne rozwoju kultu Najświętszej Maryi Panny. 1975/76.

Kościół jako społeczność i jako tajemnica według Soboru Watykańskiego II. 1976/77.

Eschatologia posoborowa w ujęciu Michała Schmausa. 1977/78.

Bóg Stwórca w posoborowym ujęciu Michała Schmausa. 1978/79.

Zbawcze działanie Chrystusa Pana w posoborowym ujęciu Michała Schmausa. 1979/80.

Objawienie w Kościele według Michała Schmausa. 1980/81

Teologia Boskiego życia i działania według Auera-Ratzingera. 1981/82.

Bóg jeden w Trzech Osobach, jako Bóg objawienia dziejowego. 1982/83.

Sakramentologia ogólna w posoborowym ujęciu Jana Auera. 1983/84.

Posoborowa teologia łaski według Jana Auera. 1984/85.

* Skrypty w maszynopisie znajdują się w Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie pod sygnaturą: AB H 448/16 oraz 448/17